

**СЛАВКА КЕРЕМИДЧИЕВА, ЛИЛЯНА ВАСИЛЕВА.
ЛЕКСИКАЛНАТА СИСТЕМА НА ЕДИН АРХАИЧЕН РОДОПСКИ ГОВОР –
ГОВОРА НА РОПКАТА**

СОФИЯ, ИЗДАТЕЛСТВО НА БЪЛГАРСКАТА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
„ПРОФ. МАРИН ДРИНОВ“, 2022, 288 СТР.

Текстът представлява рецензия на новопубликувания научен труд на Славка Керемидчиева и Лиляна Василева „Лексикалната система на един архаичен родопски говор – говора на Ропката“, излязъл през 2022 г. Трудът включва речник, представящ словното богатство и многообразие на диалекта, както и детайлна характеристика на лексикалната система на говора.

**SLAVKA KEREMIDCHIEVA, LILYANA VASILEVA.
THE LEXICAL SYSTEM OF AN ARCHAIC RHODOPIAN SPEECH –
THE SPEECH OF THE ROPKATA**

SOFIA, PUBLISHER OF THE BULGARIAN ACADEMY OF SCIENCES
“PROF. MARIN DRINOV”, 2022, 288 P.

The text is a review of the newly published scientific work of Slavka Keremidchieva and Lilyana Vasileva “The lexical system of an archaic Rhodopian speech – the speech of the Ropkata”, published in 2022. The work includes a dictionary presenting the vocabulary and diversity of the dialect, as well as a detailed description of the lexical system of the speech.

Новопубликуваният научен труд се явява втора част на комплексното изследване на един архаичен родопски регион, започнало с монографията „Говорът на Ропката. Родопска граматика“ (Керемидчиева, Сл., 1993). Научният интерес към говора на Ропката е оправдан и провокиран в голяма степен от факта, че той е важно свързващо звено между централните родопски говори и тракийските диалекти. В този смисъл, като се вземат предвид, както е отбелязано в първата част на този труд, етнографските и фолклористичните изследвания за тази част от Северозападните Родопи, традиционната материална и най-вече духовна култура на нейното население може да се смята за добре проучена.

Най-напред са представени географски и историко-демографски сведения за областта Ропката – наистина „един изключително интересен и важен в културно-езиково отношение родопски район“. Разгледани са раз-

личните версии за етимологията на старото прозвище *рунци*, като е дадено предпочитание на тълкуването на акад. Ст. Младенов, който свързва това название с някогашното рударство в Родопската област. Последователно са дадени интересни географски, исторически, социално-демографски и икономически данни за четирите изследвани селища – Павелско, Хвойна, Малево и Орехово, както и за малкото село Студенец, в което не е останало коренно население и затова в книгата не се привежда материал от говора на неговите жители.

Богатата езикова, духовна и материална култура на областта Ропката е представена чрез публикуваните в различни източници езикови, фолклорни и етнографски материали за този архаичен родопски край. Очертани са границите и мястото на говора на Ропката сред останалите родопски говори и с професионална вещина е направена обща характеристика на по-важните му черти в областта на фонетиката и фонологията, акцентологията, граматиката и лексиката. Най-важните и интересни особености, които определят самостоятелното място на говора сред общността на диалектите от българското езиково землище, са придружени с кратък коментар и са дадени в контекст. Приведените към лексикалните особености на говора на Ропката диалектизми *бл'есту̀нка* 'светулка' и *л'еду̀нка* 'ледена висулка' са общородопски и наистина показват „невероятно образното езиково чувство, с което са създадени от народния творец“. Интересна и специфична е лексемата *ступан'ѐрка* 'ученичка от стопанското училище', извикана на живот от появата на нова реалия. Посочени са и някои вътрешнодиалектни различия, които според авторките „не са толкова значителни, че да изискват специални проучвания на всяко едно от селищата“. Въз основа на направения синтез и анализ на фонологичните, граматичните и лексикалните черти на говора на Ропката като жив и до днес севернородопски говор се стига до логичния извод за неговата старинност, за ролята му на важно свързващо звено между тракийските и централните родопски диалекти на картата на българското езиково землище, за значимостта му като ценен източник на сведения за изследването на развоя на праславянския и старобългарския език, на историята на славянските езици и диалекти. След посочената библиография е направено резюме на по-важните особености на говора на Ропката, което ще улесни читателите и бъдещите изследователи на този интересен и важен за науката родопски говор.

Особен интерес представляват непротивопоставните (пълни номинативни или терминологични) диалектизми, тъй като назовават реалии и понятия, за които в книжовния език липсват съответни облици. Турцизми като *каба̀дайлък* 'разкош, гиздене, контене' и *скѐмл'е* 'трикрако столче' се срещат и в други родопски говори (смолянския, златоградския), както и гърцизмите *в̀ул'г'е* 'кесия', *ка̀ла̀м* 'масур', *ска̀ла* 'стълба' и др. Интересни са непротивопоставните диалектизми *д̀ърва̀рник* 'сандъче край огнището,

в което се поставят дърва за огрев', който в смолянския говор има по-широко значение – 'навес в двора, където са складираны дърва за огрев', и *запѣдам са* 'разсейвам се, заплесвам се' и 'запилявам се далече' – в смолянския, и в частност в момчиловския говор, този диалектизъм има друго значение и по-различен фонетичен облик, свързан с различните застъпници на старобългарските гласни – *запѣдам са* 'престарявам се'. Ценни са данните и за семантичните диалектизми, формално съвпадащи с облици от книжовния език, но различни по значение. Някои от тях като *гъл'ем* 'изпитвам обич към някого; обичам' имат общородопски характер, но други са специфични за говора на Ропката, напр. *бастун* 'продълговат хляб', *сламка* 'малка птичка с жълто оперение на гърдите от разреда врабчови' и др.

Сред словообразователните особености на лексиката на Ропката са открити умалителните имена, характерни за всички родопски говори. Особен интерес представляват лексемите, образувани от общобългарска основа, но с различни от книжовните префикси и суфикси. Ценен е събраният от говора на Ропката и включен в речника корпус от сложни думи, който още веднъж доказва, че композитите са лексеми, характерни не само за книжовния език, а и за неговите диалекти.

Богатият лексикален материал позволява на авторките да направят по-детайлна семантична характеристика на говора на Ропката – според семантичния си обем лексикалните единици са разделени на еднозначни и многозначни, а от гледна точка на мотивираността – на немотивирани и мотивирани, като са представени и кръстосани варианти. Акцентувано е на лексемите със сложна семантична структура, които са основната част от речника, както е в книжовния език и в останалите български диалекти. Открити са интересни омонимни и синонимни отношения в лексикалната система на говора на Ропката, които могат да послужат за съпоставителни изследвания на основата на диалектен материал от съседните родопски говори и други български диалекти. Специално внимание е отделено на словообразователните синоними – лексеми с еднаква мотивираща дума и различни суфикси, които демонстрират богатите словотворчески възможности на говора. Могат да се посочат и лексеми с еднаква мотивираща дума и различни суфикси в говора на Ропката и в смолянския говор например: *кл'епърка* и *кленчійка* 'клоукарка'.

Детайлно са представени и фразеологичните единици, които са разнообразни и значителни по брой в говора. Речникът представя относително пълно словното богатство на диалекта, неговото многообразие и сложните връзки между лексемите и техните значения. Той е изцяло издържан в лексикографско отношение. Всички лексикални единици са придружени от граматична характеристика и богат контекст, поясняващ значенията; включени са и фразеологични съчетания и изрази. Речникът е особено стойностен и с представената специфична собственодиалектна лексика и е поред-

ното доказателство за изключителното словно богатство на родопските говори изобщо. Той представлява ценно градиво за общобългарския диалектен речник и ще послужи като материал за бъдещи научни изследвания и съпоставителни анализи.

Елена Каневска-Николова / Elena Kanevska-Nikolova

✉ Проф. д.ф.н. Елена Каневска-Николова

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“, Филиал – Смолян

ул. „Дичо Петров“ 32, 4700 Смолян, България

elenatn@abv.bg

✉ Prof. Elena Kanevska-Nikolova, DSc

Plovdiv University “Paisii Hilendarski”, Smolyan Filial

32 Dicho Petrov Str., 4700 Smolyan, Bulgaria

elenatn@abv.bg

Публикувано: 30 декември 2022

Published: 30 December 2022